

Воронешки државен универзитет Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
Русија Македонија

Воронежский государственный университет Университет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Россия Македония

Voronezh State University Goce Delcev University in Stip,
Russia Macedonia

Четвертая международная научная Четврта меѓународна научна
конференция конференција

Fourth International Scientific Conference

**ФИЛКО
FILKO**

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS**

23-25 мај 2019 / 23-25 мая 2019 / 23-25 May 2019

Воронеж

Воронеж

Voronezh

**Воронешки државен универзитет
Русија**

**Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
Македонија**

**Воронежский государственный университет
Россия**

**Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македонија**

**Voronezh State University
Russia**

**Goce Delcev University in Stip,
Macedonia**

**Четвертая международная научная
конференция**

**Четврта меѓународна научна
конференција**

Fourth International Scientific Conference

ФИЛКО

FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS**

23-25 мај 2019 / 23-25 мая 2019 / 23-25 May 2019

Воронеж

Воронеж

Voronezh

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

821(062)

811(062)

316.7(062)

37(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (4 ; 2019 ; Воронеж)

Филологија, култура и образование [Електронски извор] : зборник на трудови / Четврта меѓународна научна конференција, 23-25 мај 2019, Воронеж = Филологија, култура и образование : сборник статей / Четвертая международная научная конференция, 23-25 мая 2019, Воронеж = Philology, culture and education : conference proceedings / Fourth international scientific conference, 23-25 May 2019, Voronezh. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев" = Универзитет имени Гоце Делчева = Shtip : Goce Delcev University, 2019

Начин на пристап (URL): <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Текст во PDF формат, содржи 368 стр. , табели. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 31.12.2019. - Abstracts кон повеќето трудови. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-698-1

1. Насп. ств. насл.

а) Книжевност - Собири б) Јазици - Собири в) Култура - Собири г)

Образование - Собири

COBISS.MK-ID 111947786

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД

Олга А. Бердникова, Филолошки факултет при ВГУ

Светлана Јакимовска, Филолошки факултет при УГД

Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ

Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД

Генадиј Ф. Коваљов, Филолошки факултет при ВГУ

Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД

Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)

Даниела Коцева (Македонија)

Драгана Кузмановска (Македонија)

Ева Ѓорѓиевска (Македонија)

Марија Кусевска (Македонија)

Силвана Симоска (Македонија)

Татјана Стојановска Иванова (Македонија)

Лариса В. Рибачева (Русија)

Софија Заболотнаја (Русија)

Татјана А. Тернова (Русија)

Татјана Атанасоска (Австрија)

Олег Н. Фенчук (Белорусија)

Јулиа Дончева (Бугарија)

Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)

Душко Певуља (Босна и Херцеговина)

Волф Ошлис (Германија)

Волфганг Моч (Германија)

Габриела Б. Клајн (Италија)

Михал Ванке (Полска)

Мајкл Рокланд (САД)

Даниела Костадиновиќ (Србија)

Селена Станковиќ (Србија)

Тамара Валчиќ-Булиќ (Србија)

Ахмед Ѓуншен (Турција)

Нецати Демир (Турција)

Шерифе Сехер Ерол Чал'шкан (Турција)

Карин Руке-Бруген (Франција)

Танван Тонтат (Франција)

Технички секретар

Ирина Аржанова

Марица Тасевска

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)

Марјана Розенфелд (руски јазик)

Биљана Иванова (англиски јазик)

Снежана Кирова (англиски јазик)

Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Ирина Аржанова

Костадин Голаков

Марица Тасевска

Славе Димитров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет

Филолошки факултет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД

Ольга А. Бердникова, Филологический факультет при ВГУ

Светлана Якимовска, Филологический факультет при УГД

Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ

Виолета Димова, Филологический факультет при УГД

Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ

Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД

Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македония)

Даниела Коцева (Македония)

Драгана Кузмановска (Македония)

Ева Гёргиевска (Македония)

Мария Кусевска (Македония)

Силвана Симоска (Македония)

Татьяна Стояновска-Иванова (Македония)

Лариса В. Рыбачева (Россия)

Софья Заболотная (Россия)

Татьяна А. Тернова (Россия)

Татьяна Атанасоска (Австрия)

Олег Н. Фенчук (Беларусь)

Юлиа Дончева (Болгария)

Биляна Марич (Босния и Херцеговина)

Душко Певуля (Босния и Херцеговина)

Вольф Ошлис (Германия)

Волфганг Моч (Германия)

Габриелла Б. Клейн (Италия)

Ева Бартос (Польша)

Михал Ванке (Польша)

Майкл Рокланд (США)

Даниела Костадинович (Сербия)

Селена Станкович (Сербия)

Тамара Валчич-Булич (Сербия)

Ахмед Гюншен (Турция)

Неджати Демир (Турция)

Шерифе Сехер Эрол Чал'шкан (Турция)

Карин Рукэ-Брутэн (Франция)

Танван Тонтат (Франция)

Ученый секретарь

Ирина Аржанова

Марица Тасевска

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)

Марьяна Розенфельд (русский язык)

Бильяна Иванова (английский язык)

Снежана Кирова (английский язык)

Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Ирина Аржанова

Костадин Голаков

Марица Тасевска

Славе Димитров

Адрес организационного комитета

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет

ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македония

Воронежский государственный университет

Филологический факультет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD

Olga A. Berdnikova, Faculty of Philology, VGU

Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD

Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU

Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD

Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU

Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD

Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)

Dragana Kuzmanovska (Macedonia)

Eva Gjorgjievska (Macedonia)

Marija Kusevska (Macedonia)

Silvana Simoska (Macedonia)

Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)

Violeta Dimova (Macedonia)

Larisa V. Rybatcheva (Russia)

Sofya Zabolotnaya (Russia)

Tatyana A. Ternova (Russia)

Tatjana Atanasoska (Austria)

Oleg N. Fenchuk (Belarus)

Yulia Doncheva (Bulgaria)

Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)

Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)

Wolf Ochlies (Germany)

Wolfgang Motch (Germany)

Gabriella B. Klein (Italy)

Ewa Bartos (Poland)

Michal Wanke (Poland)

Danijela Kostadinovic (Serbia)

Selena Stankovic (Serbia)

Tamara Valchic-Bulic (Serbia)

Ahmed Gunshen (Turkey)

Necati Demir (Turkey)

Şerife Seher Erol Çalışkan

Karine Rouquet-Brutin (France)

That Thanh-Vân Ton (France)

Michael Rockland (USA)

Conference secretary

Irina Arzhanova

Marica Tasevska

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)

Maryana Rozenfeld (Russian)

Biljana Ivanova (English)

Snezana Kirova (English)

Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Irina Arzhanova

Kostadin Golakov

Marica Tasevska

Slave Dimitrov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State Universiy

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Боровикова Яна – ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ЛИЦ ТРЕТЬЕГО ВОЗРАСТА.....	4
2. Бубнов Александр – ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ СТУДЕНЧЕСКИХ И КУРСАНТСКИХ ГРУПП В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ.....	12
3. Bunčić Suzana R. – KAPOR`S <i>CONFESSIONS</i> BETWEEN METAFICTION, FICTION AND AUTOBIOGRAPHY.....	17
4. Бутусова Наталия – ОБ АКТИВНЫХ МЕТОДАХ ИЗУЧЕНИЯ ПРАВА В ВУЗЕ.....	24
5. Витанова Рингачева Ана – РЕЛИКТИ НА ШАМАНИЗМОТ КАКО НИШКА НА ПОВРЗУВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКАТА И РУСКАТА ТРАДИЦИЈА.....	35
6. Власова Надежда – ЛЕКСИЧЕСКИЕ ИГРОВЫЕ УПРАЖНЕНИЯ НА ДОВУЗОВСКОМ ЭТАПЕ ИЗУЧЕНИЯ РКИ.....	42
7. Гайдар Карина – ВУЗЫ НА ПОРОГЕ НОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ: КАК СОВМЕСТИТЬ ПЛОХО СОВМЕЩАЕМОЕ, ИЛИ НУЖНЫ ЛИ ОКСЮМОРОНЫ ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ?	49
8. Гладышева Светлана – ЖУРНАЛЫ ДЛЯ ДЕТЕЙ В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ РУССКОГО ЗАРУБЕЖЬЯ (1920-1940-Е ГГ.)	56
9. Голицына Т.Н., Заварзина В.А. – ЖАРГОННАЯ ЛЕКСИКА В РОССИЙСКОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ДИСКУРСЕ НОВЕЙШЕГО ПЕРИОДА.....	62
10. Грачева Жанна – ТЕМПОРАЛЬНОЕ МАРКЕМНОЕ ПРОСТРАНСТВО В РОМАНЕ В. НАБОКОВА «МАШЕНЬКА»	66
11. Гркова Марија – УСВОЈУВАЊЕТО НА <i>ИМЕНКИТЕ</i> ВО VI И ВО VII ОДДЕЛЕНИЕ ВО ШТИПСКО.....	76
12. Грујовска-Миланова Сашка – КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА УПОТРЕБАТА НА МОДАЛНИТЕ ГЛАГОЛИ КАКО МАРКЕРИ ЗА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК.....	83
13. Ѓорѓиева Димова Марија – ИНТЕРДИСКУРСИВНИОТ ТАНЦ МЕЃУ РОМАНОТ И ИСТОРИЈАТА.....	89
14. Данькова Т.Н. – ЯЗЫКОВОЕ ВОПЛОЩЕНИЕ ЛЮБВИ К РОДИНЕ В ТВОРЧЕСТВЕ Н.М. РУБЦОВА.....	96
15. Денкова Јованка – МАКЕДОНСКО-РУСКА КНИЖЕВНА ПАРАЛЕЛА (ВАНЧО НИКОЛЕСКИ–САМУИЛ МАРШАК.....	103
16. Жаров Сергей - СВОБОДА КАК ПРОБЛЕМА ОБУЧЕНИЯ В КУЛЬТУРАХ ВОСТОКА И ЗАПАД.....	110
17. Žigić Vesna, Stekić Dunja, Martać Valentina – DIFFICULTIES THAT PEOPLE WITH VISUAL IMPAIRMENT HAVE IN ACCESSIBILITY TO WEB INFORMATION BY USING THE AUDITORY ACCESS.....	112
18. Зыкова Наталья, Мазкина Ольга – ФОРМИРОВАНИЕ КОНФЛИКТОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПОРТИВНЫХ ТРЕНЕРОВ В УСЛОВИЯХ РЕАЛИЗАЦИИ НОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ.....	122

19. Ивановска Билјана – ГОВОРНИОТ ЧИН „ОДБИВАЊЕ“ И НЕГОВА РЕАЛИЗАЦИЈА КАЈ МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ НА СТРАНСКИ ЈАЗИК.....	127
20. Караниколова-Чочоровска Луси – СУПТИЛНИТЕ ПРОТИВРЕЧНОСТИ ВО ЛИРИКАТА НА ПЕТАР ПЕРАДОВИЌ.....	135
21. Кашкина Марина – РАЗВИТИЕ АНАЛИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ.....	141
22. Кибальниченко Сергей – ПРОБЛЕМА ДИАЛОГИЗМА В ТВОРЧЕСТВЕ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО И ВЯЧ. ИВАНОВА	145
23. Kyrchanoff Maksym W. – HERITAGE OF NIKOLAI LESKOV AND CULTURAL INFLUENCES IN CONTEXTS OF RUSSIAN-AMERICAN LITERARY PARALLELS.....	151
24. Кислова Дарња – СРАВНЕНИЕ КАК СРЕДСТВО ВЫРАЖЕНИЯ СПЕЦИФИКИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО МИРОВОСПРИЯТИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ТЕКСТОВ НАТАЛЬИ О’ШЕЙ)	160
25. Комаровская Елена, Жиркова Галина – КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГОВ КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА.....	166
26. Кортунова Лилия – ТЕХНОЛОГИЯ «ДЕБАТЫ» КАК ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ТИП ОБУЧЕНИЯ И СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	177
27. Koteva-Mojsovska Tatjana, Shehu Florina – THE INITIAL EDUCATION OF TEACHER AND ITS CONNECTION TO PRACTICE IN THE “SOCIETY OF KNOWLEDGE”.....	181
28. Коцева Весна – ЕКСПЛИЦИТНИТЕ ОБЈАСНУВАЊА КАКО НЕОПХОДНА ИЛИ НЕПОТРЕБНА КОМПОНЕНТА ВО РАМКИТЕ НА ПОУЧУВАЊЕТО ГРАМАТИКА СО ОБРАБОТКА НА ИНПУТ	187
29. Koseva Daniela, Mirascieva Snezana – EDUCATION - NEED OF CULTURE.....	195
30. Кузмановска Драгана, Кирова Снежана, Иванова Биљана – ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ КАКО ВАЖНА АЛКА ВО ПРОЦЕСОТ НА УСВОЈУВАЊЕ НА СТРАНСКИОТ ЈАЗИК.....	199
31. Кузмановска Драгана, Мрмеска Викторија – МАКЕДОНСКО-ГЕРМАНСКИ ПОСЛОВИЧНИ ПАРАЛЕЛИ СО АНИМАЛИЗМИ.....	204
32. Леонтиќ Марија – ЗБОРОВНИ ГРУПИ СО ПРИСВОЕН СУФИКС ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК И НИВНОТО ПРЕДАВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	210
33. Лесневская Димитрина – БОЛГАРСКАЯ СЛАВИСТИКА – СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	216
34. Лумпова Лидия – ЯВЛЕНИЕ ДИАЛОГИЧНОСТИ В РОМАНЕ-ЭПОПЕЕ Л.Н. ТОЛСТОГО «ВОЙНА И МИР».....	222
35. Мартиновска Виолета – МАКЕДОНСКО-РУСКИ КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ...	229
36. Milanović Nina S. – SYNTAX-STYLISTIC FEATURES OF COMPARATIVE STRUCTURES IN THE NOVEL <i>WE, DELETED</i> BY S. VLADUŠIĆ.....	234
37. Младеноски Ранко – ОКСИМОРОНОТ ВО „НЕЖНОТО СРЦЕ НА ВАРВАРОТ“ ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ.....	240

38. Негриевска Надица - ЗНАЧЕЊЕТО НА ИТАЛИЈАНСКИТЕ ПРОСТИ ПРЕДЛОЗИ FRA и TRA И НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	248
39. Недосейкин Михаил – КУЛЬТУРНАЯ ПАМЯТЬ И МОТИВ «ОБРЕТЕНИЯ СЕБЯ» В РОМАНЕ М. ОНДАТЖЕ «АНГЛИЙСКИЙ ПАЦИЕНТ».....	256
40. Недялкова Наталия Дмитриевна – СОВРЕМЕННАЯ МАКЕДОНСКАЯ ПОЭЗИЯ – ОТ СИМВОЛИЗМА ДО МАГИЧЕСКОГО СВЕРХРЕАЛИЗМА.....	262
41. Ниами Емил, Голаков Костадин - СУПСТАНТИВИРАНИТЕ ПРИДАВКИ И ПРИЛОШКИ ОПРЕДЕЛБИ ВО РУСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК...	269
42. Никифоров Игорь – ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОНСТРУКТИВНОГО РАЗРЕШЕНИЯ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ КОНФЛИКТОВ В ВОИНСКИХ КОЛЛЕКТИВАХ	274
43. Пляскова Елена – НАЦИОНАЛЬНАЯ СПЕЦИФИКА НЕМЕЦКИХ КОМПАРАТИВНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ.....	279
44. Позднякова О.В. – СОВРЕМЕННЫЙ РЕБЕНОК И ДЕТСКАЯ КНИГА. НОВЫЕ ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ.....	286
45. Попов Сергей – ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЛЕКСИКИ РАЗЛИЧНЫХ ЯЗЫКОВЫХ ГРУПП В ТОПОНИМИИ ВОРОНЕЖСКОЙ ОБЛАСТИ.....	292
46. Пороткова Наталья, Соловьева Ирина – ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ СТУДЕНТОВ – ПСИХОЛОГОВ.....	297
47. Прасолов Михаил – ОНТОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС ЯЗЫКА И НЕУСТРАНИМОСТЬ АВТОРА: ЗАМЕЧАНИЯ К ФИЛОСОФИИ ИМЕНИ С.Н. БУЛГАКОВА	301
48. Ристова Цветанка – АНАЛИЗА НА ПРЕДНОСТИТЕ И МОЖНОСТИТЕ ОД УЧЕЊЕТО НА ДАЛЕЧИНА ВО ОБРАЗОВАНИЕТО НА ТУРИЗМОТ И ХОТЕЛИЕРСТВОТО.....	308
49. Романова Светлана – ЖАНРОВОЕ СВОЕОБРАЗИЕ ТВОРЧЕСТВА РУССКОЯЗЫЧНОГО АВТОРА БЕЛАРУСИ ЭДУАРДА СКОБЕЛЕВА (НА ПРИМЕРЕ РОМАНА «БЕГЛЕЦ»)	315
50. Сверчков Дмитрий – СОСТАВЛЯЮЩИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАЕКТОРИИ КУРСАНТА И ИХ КОМПОНЕНТЫ.....	322
51. Shehu Florina, Koteva Mojsovska Tatjana – TEACHERS' INTERCULTURAL COMMUNICATION COMPETENCIES IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION....	328
52. Сидоров Владимир, Харьков Иван – ЦЕННОСТИ В КОНТЕКСТЕ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ПРЕДПОЧТЕНИЙ ИНДИВИДОВ КАК НРАВСТВЕННЫЕ И ЭСТЕТИЧЕСКИЕ ИМПЕРАТИВЫ, ВЫРАБОТАННЫЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ КУЛЬТУРОЙ.....	336
53. Сидорова Е.В., Швецова О.А. – ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В ШКОЛЕ И ВУЗЕ (К ВОПРОСУ О ПРОБЛЕМАХ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ	341
54. Симонова Светлана, Белоусов Арсений – К ВОПРОСУ ОБ ЭВТАНАЗИЙНОЙ ПАРАДИГМЕ СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРЫ И ТЕНДЕНЦИЯХ ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ.....	346
55. Соколова Марија – ЈАДРОТО НА ЈАЗИЧНОТО СОЗНАНИЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	355

56. Тасевска Марица, Хаџи-Николова Адријана – УСВОЈУВАЊЕ НА ВЕШТИНАТА ЗБОРУВАЊЕ ВО НАСТАВАТА ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК.....	360
57. Тодорова Марија – НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЈА ВО НАСТАВАТА.....	373
58. Токарева Наталџа Владимировна – КАТЕГОРИЈА МЕЧТЫ В ПОЕЗИИ Д.В. ВЕНЕВИТИНОВА.....	377
59. Тужикова В.И. – ОСОБЕННОСТИ ЭТНОСТЕРЕОТИПОВ РУССКОЙ МОЛОДЕЖИ.....	382
60. Фиљушкина Светлана, Борискина Жанна – АВТОР В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ (НА МАТЕРИАЛЕ КНИГИ Г. ГРИНА «GETTING TO KNOW THE GENERAL. THE STORY OF AN INVOLVEMENT», 1984.).....	390
61. Хаџи-Николова Адријана, Тасевска Марица – СТРАТЕГИИ ЗА УЧЕЊЕ СПОРЕД ОКСФОРД.....	394
62. Христова С.Н. – ФОРМЫ ОБРАЩЕНИЯ Ты / Вы И You В ЭТИКЕТНОЙ РЕЧИ РУССКИХ И АНГЛИЙСКИХ АРИСТОКРАТОВ XIX ВЕКА В АСПЕКТЕ СОЦИОЛИНГВИСТИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ РУССКОЙ И АНГЛИЙСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ)	403
63. Цацков Оливер – ДУШАН БУДИМИРОВИЌ И СЕРГЕЈ МИХАЈЛОВ ОСНОВОПОЛОЖНИЦИ НА ТЕАТАРСКИОТ И МУЗИЧКИОТ ЖИВОТ ВО ШТИП ПОМЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЛНИ.....	413
64. Чарыкова Ольга – ИМПЛИЦИТНЫЕ КАТЕГОРИИ В СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	420
65. Шутаров Васко – МЕДИУМСКАТА ПИСМЕНОСТ И НОВИТЕ ОБРАЗОВНО-КУЛТУРНИ ПРЕДИЗВИЦИ.....	425

**КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА УПОТРЕБАТА НА МОДАЛНИТЕ
ГЛАГОЛИ КАКО МАРКЕРИ ЗА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ ВО
МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК**

Сашка Грујовска-Миланова¹

¹м-р, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, grujovskasashka@gmail.com

Апстракт

Во трудот се разгледува употребата на модалните глаголи во македонскиот и во германскиот јазик како маркери за евиденцијалност. Се анализира кои модални глаголи може да се користат како маркери за евиденцијалност, кои видови извори на информација се означуваат со нив и нивната врска со деонтичката и со епистемичната модалност. Анализата на употребата на модалните глаголи како маркери за евиденцијалност во македонскиот и во германскиот јазик ги покажува сличностите и разликите меѓу двата јазика. Дополнително, се разгледува употребата на модалните глаголи како маркери за евиденцијалност во германскиот јазик врз примерот на делото „Процес“ од Франц Кафка. Потоа, се анализира дали во истиот контекст и во преводот на македонски јазик се употребени модални глаголи или други маркери за евиденцијалност.

Клучни зборови: евиденцијалност, извор на информација, модалност, модални глаголи.

Во лингвистиката под поимот *евиденцијалност* се подразбира семантичка категорија која упатува на изворот на информацијата врз која се темели определен исказ. Изворите на информација, кои се маркираат во различни јазици во светот, може да се поделат, пред сè, во две групи – засведоченост и незасведоченост. Потоа, во двете групи се разликуваат подвидови. Групата засведочени дејства опфаќа дејства што се восприемени со некое од сетилата. Под незасведоченост се подразбира инференцијалност или прекажаност. Инференцијата може да се базира врз основа на знаење, визуелен доказ итн. Кога се прекажува може да се парафразира или да се цитира.

Евиденцијалноста може да се маркира со лексички или со граматички средства (Diewald/Smirnova 2010: 1). Во категоријата граматички маркери за евиденцијалност влегуваат различни граматички морфеми: афикси, клитики или честички (кои се користат само во дел од јазиците во светот). Во некои јазици се користи само еден вид граматички морфеми, а во некои има комбинација од различни видови. Во групата лексички маркери за евиденцијалност може да влезат лексеми од различни зборовни групи: глаголи, модални зборови, прилози итн. Лексички маркери за евиденцијалност постојат во сите јазици во светот, но во различни јазици се јавуваат различен број и различни видови лексички маркери за евиденцијалност (Aikhenvald 2004: 10). Во овој труд се задржуваме на

употребата на модалните глаголи во македонскиот и во германскиот јазик како лексички маркери за евиденцијалност.

Модалните глаголи се дел од јазичните средства за изразување модалност. Во јазиците во светот модалните глаголи може да имаат различни карактеристики, но во поглед на модалноста со нив се изразуваат два вида модалност: „деонтичка, која го опфаќа односот на субјектниот ентитет спрема дејството [...] и епистемска (епистемична) модалност, со која се означува односот на говорителот спрема дејството [...]“ (Бојковска 2012: 119). Дел од лингвистите ја анализираат евиденцијалноста како поткатегија на епистемичната модалност, а дел како посебна категорија. Во овој труд ги разгледуваме евиденцијалноста и епистемичната модалност како две посебни категории, но се согласуваме со ставот дека понекогаш може да дојде до преклопување на двете категории. Модалните глаголи се пример за област од јазикот во која доаѓа до такво поклопување.

Во македонскиот јазик за модални глаголи вообичаено се сметаат: *може*, *мора*, *сака*, *сmee* и *треба* (Минова-Ѓуркова 2000: 187). Чашуле (1989: 100) го исклучува глаголот *сака* од групата модални глаголи поради недостатокот на синтаксичките рестрикции што се типични за модалните глаголи. Дополнително, за модални ги смета и глаголите *бидува* и *има*. Со сите модални глаголи во македонскиот јазик може да се изрази деонтичка модалност, а епистемична модалност може да се изрази само со модалните глаголи *може*, *треба* и *мора*. Овие три глагола може да се употребат и како лексички маркери за евиденцијалност.

Со употребата на модалните глаголи *може*, *треба* и *мора* во некои контексти говорителот искажува дека верува до определен степен дека некое дејство се случило во минатото, се случува во сегашноста или ќе се случува во иднина. Во овие случаи станува збор за изразување епистемична модалност (сп. Чашуле 1989: 102–110). Вообичаено претпоставките се базираат врз нешто што говорителот го воочил или знае, така што мора да постои некаков извор на информацијата содржана во неговиот исказ. Ако се погледне поширокиот контекст на примерите, се забележува дека честопати изворот на информацијата е наведен во некој од претходните искази. Така, покрај епистемичната модалност, со оваа употреба на модалните глаголи *може*, *треба* и *мора* се маркира и инференцијалност (1–3).

- 1) *Девојчето може да има десетина години, едно од оние деца што брзо се извишуваат, па се слабечки и нежни.* (Гралис)
- 2) *Треба таков човек да има доста неспогодии со својата околина.* (Гралис)
- 3) *Тој мора да е таму.* (Чашуле 1989: 107)

Во оваа употреба модалните глаголи *може*, *треба* и *мора* се комбинираат со честичката *да* и полнозначен глагол на кој се означени граматичките категории. Честичката *да* е задолжителна кога се употребуваат *мора* и *треба*, а факултативна во примерите со *може*. Се чини дека нема значенска разлика меѓу примерите во однос на евиденцијалноста, но, сепак, останува оваа појава да се истражи подетално.

За разлика од полнозначните глаголи, кои во оваа употреба се менливи по граматички категории, модалните глаголи *може*, *треба* и *мора* се користат само во формите за трето лице еднина сегашно време, со што покажуваат висок степен на граматикализација. Се чини дека формите *може*, *треба* и *мора* почнуваат да преоѓаат од групата лексички во групата граматички маркери за евиденцијалност.

Кога модалните глаголи *може*, *треба* и *мора* се употребени како маркери за инференцијалност, не може да се негираат (сп. Чашуле 1989: 103, Петроска/Тофоска 2011: 114). Ако во реченицата е употребена негација, тогаш со неа не се негира заклучокот на говорителот, туку дејството искажано со полнозначниот глагол. Интерпретацијата на реченицата е ‘заклучок дека постои можност/веројатност/сигурност дејството да не се случило, случува или случи’.

Примерите покажуваат дека модалните глаголи *може*, *треба* и *мора* имаат функција на маркери за евиденцијалност во македонскиот јазик. Сите три имаат иста функција во поглед на категоријата евиденцијалност – служат за маркирање инференцијалност. Дополнително, служат и за изразување епистемична модалност, но во однос на оваа категорија постојат разлики меѓу нив. Со *мора* се изразува највисок степен на убеденост на говорителот дека дејството се случило, се случува или ќе се случува, со *треба* понизок, а со *може* најнизок.

Во групата модални глаголи во германскиот јазик вообичаено се вбројуваат *dürfen* ‘сmee’, *können* ‘може’, *mögen* ‘сака’, *müssen* ‘мора’, *sollen* ‘треба’ и *wollen* ‘сака’ (DUDEN 2009: 426, Helbig/Buscha 2001: 114). Модалните глаголи во германскиот јазик спаѓаат во јазичните средства со кои се изразува модалност. Со сите модални глаголи може да се изрази и деонтичка и епистемична модалност. Во продолжение се анализира дали сите модални глаголи во германскиот јазик може да се употребат и како маркери за евиденцијалност.

Модалните глаголи *können* ‘може’, *mögen* ‘сака’, *dürfen* ‘сmee’ и *müssen* ‘мора’ се користат за изразување претпоставка на говорителот (4–7). Врз основа на нешто говорителот заклучува дека некое дејство се случило, се случува или ќе се случува, така што станува збор за маркирање инференцијалност.

4) *Es könnten Anrufe unseres Großvaters gewesen sein.* (DWDS)

‘Може биле повици за нашиот дедо.’

5) *In einer Langzeitperspektive mag dies sogar stimmen.* (DWDS)

‘На долгорочен план ова можеби и ќе функционира.’

6) *Die Zahl der Gesetze dürfte dennoch weiter wachsen.* (DWDS)

‘Сепак, веројатно бројот на закони и понатаму ќе расте.’

7) *Das muss einem schon was wert sein.* (DWDS)

‘Тоа сигурно му е вредно некому.’

Кога се употребени како маркери за инференцијалност, модалните глаголи се менливи по граматички категории. *Können* и *müssen* може да се појават во сите лица, во презент или во претеритум, во индикатив или во конјунктив. Модалниот глагол *mögen* како маркер за инференцијалност може да се употреби во сите лица, во презент или во претеритум во индикатив, а во конјунктив само во презент. Во оваа употреба се појавуваат форми за сите лица од модалниот глагол *dürfen*, но само во претеритум конјунктив. Модалните глаголи *können*, *mögen*, *dürfen* и *müssen* може да се употребат во комбинација со инфинитив I или со инфинитив II од полнозначен глагол. Ако во реченица со модалниот глагол *mögen* или со модалниот глагол *dürfen* се употреби негација, таа се однесува на дејството означено со полнозначниот глагол. Ако се употреби негација во реченица со *können* или со *müssen*, реченицата може да се толкува на два начина: се негира претпоставката или се претпоставува дека дејството не се случило. (сп. Engel 1996: 471–472)

Со секој од овие модални глаголи се дава информација за степенот на убеденост на говорителот дека дејството за кое зборува се случило, се случува или ќе се случува, односно секогаш, освен инференцијалност, се изразува и епистемичната модалност. Убеденоста е најголема ако се употреби *müssen*, помала е ако се употреби *dürfen*, потоа *mögen*, а најмала убеденост се изразува со *können*.

Покрај инференцијалност, со модалните глаголи во германскиот јазик може да се маркира и прекажаност. Ако изворот на информацијата содржана во исказот не е самиот говорител, а ниту лицето кое е означено со подметот во исказот, се користи модалниот глагол *sollen* ‘треба’ (8). Изворот вообичаено се испушта, но постојат и примери во кои е наведен. Може да се користи некоја синтагма од типот *според X* или да се работи за анафора, односно изворот на информацијата да е споменат претходно во текстот (Schenner 2010: 166). Говорителот може да прекаже туѓи зборови и со модалниот глагол *wollen* ‘сака’ (9). Со неговата употреба говорителот маркира дека изворот на информацијата е лицето означено со подметот во исказот. Ако говорителот употреби некој од овие два модални глаголи како маркер за прекажаност, изразува и дека се дистанцира од кажаното (Kijko 2013: 135–136). Освен прекажаност, со *sollen* и *wollen* се изразува и епистемична модалност.

- 8) *Berlusconi soll einem britischen Anwalt 455000 Euro für Falschaussagen gezahlt haben.* (Кијко 2013: 135)

‘Се зборува дека Берлускони му платил на некој британски адвокат 455 000 евра за лажни изјави.’

- 9) *Augenzeugen wollen gesehen haben, dass aus den Reihen der Demonstranten auf die Polizei geschossen wurde.* (Кијко 2013: 136)

‘Сведоците рекоа дека виделе дека од редовите на демонстрантите било пукано кон полицијата.’

Како маркер за прекажаност модалниот глагол *sollen* се појавува во сите лица, во презент или во претеритум во конјунтив, а во индикатив се користи само презентот. Модалниот глагол *wollen* може да биде употребен во секое лице, во презент или во претеритум во индикатив, а во конјунктив се појавуваат само форми во презент. И двата глагола се комбинираат со инфинитив I и со инфинитив II од полнозначен глагол. Ако се употреби негација, се однесува на дејството што се прекажува. (сп. Engel 1996: 472–473)

Дел од модалните глаголи во германскиот јазик се користат и за т. н. индиректни наредби. Ако говорителот сака да прекаже туѓа наредба, која оригинално била изразена со императив, може да го употреби модалниот глагол *sollen* или модалниот глагол *mögen* во конјунктив презент во кое било лице (10, 11). *Sollen* може да се појави и во конјунктив претеритум, но само кога се работи за замена на формата во конјунктив презент поради хомонимност со формата за индикатив презент (Helbig/Buscha 2001: 120). И двата модални глагола се комбинираат само со инфинитив I. Во примерите со негација се изразува прекажување на наредба нешто да не се изврши. Според Хелбиг/Буша (Helbig/Buscha 2001: 118), индиректните наредби искажани со *mögen* се чинат поучтивни од индиректните наредби со *sollen*. Убеденоста на говорителот дали некое дејство се случило или се случува не може да биде поврзана со наредби. Затоа, во примерите со прекажани наредби со помош на модалните глаголи *sollen* и *mögen*, за разлика од примерите со „обичното“ прекажување со *sollen* и *wollen*, покрај прекажаноста, не се изразува епистемична, туку деонтичка модалност.

10) Sie **solle** sich ausziehen, hatte Ludwig gesagt. (DWDS)

‘Лудвиг рече дека таа треба да се соблече.’

11) [...] hat Frau Reinacher nach Schultze gerufen und ihm gesagt, er **möge** doch endlich die Jungen wecken, denn es sei doch schon bald vier. (DWDS)

‘Госпоѓа Рајнахер го викна Шулце и му рече конечно да ги разбуди момчињата, бидејќи веќе е речиси четири.’

Анализата на употребата на модалните глаголи како лексички маркери за евиденцијалност во македонскиот и во германскиот јазик покажа дека и во двата јазика со модалните глаголи може да се означи инференцијалност и дополнително да се изрази епистемична модалност. Во македонскиот јазик се појавуваат три, а во германскиот јазик четири модални глагола во оваа употреба. Се отвораат прашањата дали при преведување од едниот на другиот јазик се користат модални глаголи или други маркери за инференцијалност и како се надоместува разликата во бројот на модални глаголи што се употребуваат како маркери за инференцијалност. Одговор побаравме во делото „Процес“ од Франц Кафка и преводот на делото на македонски од Тодор Димитровски. Во продолжение се дадени резултатите:

- können (13): може (4), можеби (3), би можел (1), во секој случај (1), занемарено (3);
- mögen (9): може (3), можеби (5), бездруго (1);
- dürfen (10): веројатно (5), изгледа (2), би можело (1), секако (1), занемарено (1);
- müssen (28): мора (1), бездруго (12), бездруго треба (1), сигурно (2), изгледа (1), можел (1), мораше (1), секако (1), значи (1), занемарено (7).

Анализата на примерите покажува дека во преводот на македонски јазик само понекогаш се употребува модален глагол. Некои од нив се во очекуваната форма за 3. лице еднина сегашно време, но се појавуваат и модални глаголи во други глаголски форми. Останува да се доистражи дали модалните глаголи во оваа употреба во македонскиот јазик може да се појават и во други глаголски форми или дали, сепак, станува збор за поинаква интерпретација на речениците при преводот. Впечатливо е што преведувачот во најголем дел од случаите го користи модалниот збор *бездруго* како превод на модалниот глагол *müssen*, а модалниот глагол *мора* само еднаш. Преведувачот претпочита и другите модални глаголи да ги преведе со модални зборови или со прилози, а не со модални глаголи. Разликата во бројот на модални глаголи што се користат како маркери за инференцијалност ја изедначува со тоа што модалните глаголи *können* и *mögen* ги преведува со слични јазични средства.

Освен како маркери за инференцијалност модалните глаголи во германскиот јазик може да се употребат и како маркери за прекажаност. Оваа употреба не се појавува во македонскиот јазик. Затоа, примерите со модални глаголи како маркери за прекажаност во „Процес“ беа исклучени од анализата.

Со овој труд покажавме дека модалните глаголи може да се користат како лексички маркери за евиденцијалност и во македонскиот и во германскиот јазик. И во двата јазика се користат како маркери за инференцијалност, а во германскиот и како маркери за прекажаност. Врз основа на делото „Процес“ и еден превод на македонски, покажавме дека при преведувањето ретко се користат модалните глаголи како маркери за инференцијалност, а почесто се употребуваат модални зборови и прилози.

Ексерпирана литература

Kafka, Franz. Der Prozeß. DigBib.Org: Die freie digitale Bibliothek. Erstellt am 12.08.2005

Кафка, Франц. *Процес*. Прев. Тодор Димитровски. Скопје: Матица македонска, 2000.

Корпус Гралис: <http://www-gewi.uni-graz.at/>

Корпус DWDS: <https://www.dwds.de/>

Користена литература

Бојковска, Емилија. „Својствата на модалните глаголи во германскиот и во македонскиот јазик“. *Литературен збор* LVIII, 2011, 65–76.

Бојковска, Емилија. „Деонтичката употреба на модалните глаголи во германскиот и во македонскиот јазик“. *XXXVIII научна конференција на меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура* (Охрид, 14–15 јули 2011). Лингвистика. Скопје, 2012, 119–140.

Гајдова, Убавка; Лаброска, Веселинка. „За евиденцијалноста во македонскиот јазик“. *Македонски јазик* LXI, 2010, 53–58.

Минова-Ѓуркова, Лилјана. *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор, 2000.

Петроска, Елена; Тофоска, Станислава-Саша. „Мора – епистемичката модалност и евиденцијалност во македонскиот јазик“. *XXXVIII научна конференција на меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура* (Охрид, 14–15 јули 2011). Лингвистика. Скопје, 2012: 111–118.

Чашуле, Илија. „Модалните глаголи во македонскиот јазик“. *Прилози МАНУ/ОЛЛН* 14. Скопје: МАНУ, 1989: 89–117.

Aikhenvald, Alexandra Y. „Evidentiality in typological perspective.” In: Alexandra Y. Aikhenvald/R. M. W. Dixon (eds.) *Studies in Evidentiality*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2003: 1–32.

Aikhenvald, Alexandra Y. *Evidentiality*. Oxford: University Press, 2004.

De Haan, F. “The Relation between Modality and Evidentiality”. *Linguistische Berichte*, Sonderheft 9. Hamburg, 2001: 201–216.

Diewald, Gabriele; Smirnova, Elena. „Introduction. Evidentiality in European languages: the lexical-grammatical distinction”. In: Gabriele Diewald/Elena Smirnova (eds.) *Linguistic Realisation of Evidentiality in European Languages*. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2010: 1–14.

DUDEN. *Die Grammatik*. 8. Aufl. Berlin: Dudenverlag, 2009.

Engel, Ulrich. *Deutsche Grammatik*. 3. kor. Aufl. Heidelberg: Julius Groos Verlag, 1996.

Helbig, Gerhard; Buscha, Joachim. *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin: Langenscheidt, 2001.

Kijko, Juri. „Evidentialität und epistemische Modalität in deutschen und ukrainischen informationsbetonten Presstexten“. In: *Tekst i diskurs - Text und Diskurs* 6. 2013, 131–168.

Schenner, Mathias. „Embedded evidentials in German“. In: Gabriele Diewald/Elena Smirnova (eds.) *Linguistic Realisation of Evidentiality in European Languages*. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2010: 157–185.